

TÜRKİYE'NİN GSYH PERFORMANSI

TARİHSEL GELİŞİM (1960-2015)

1. Giriş

Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) ülkelerin ekonomik büyümelerini dönemsel olarak ölçmek için kullanılan ve ülkelerin ekonomik büyümeleri karşılaştırmasını da sağlayan en yaygın yöntemdir. Çok genel olarak GSYH, bir ülkede yıl içerisinde üretilen tüm mal ve hizmetlerin para birimi olarak değerini ifade eder. GSYH hesaplamasında enflasyon dikkate alınmadan güncel piyasa fiyatları kullanılarak hesaplandığında nominal (cari fiyatlı) GSYH; enflasyon etkisinden arındırmak ve reel büyümeyi hesaplamak için belli bir referans yılının fiyatlarını kullanarak hesaplandığında reel (sabit fiyatlı) GSYH elde edilir. Fiyat etkisini ortadan kaldırdığı ve gerçek büyüme rakamlarını verdiği için dolayı yaygın olarak reel GSYH verisi kullanılmaktadır. Bu notta, ABD doları cinsinden reel GSYH verisi kullanarak 1960'tan itibaren Türkiye'ye ait GSYH verisi farklı dönemler için ve çeşitli ülkelerle karşılaştırmalı olarak ele alacağız.

2. Reel Büyümenin Tarihsel ve Mukayeseli Gelişimi

Tablo 1'de 2015 yılında ekonomik büyüklük olarak dünyanın en büyük yirmi ekonomisi olan ülkelerin 1960, 1980, 2000 ve 2015 yılları için GSYH değerleri ile yüzde değişimleri sunulmuştur. 1960 yılında Türkiye'nin reel GSYH'si 84 milyar ABD doları iken, 1980, 2000 ve 2015 yıllarında sırasıyla 210, 500 ve 906 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemler arasında gerçekleşen büyüme sırasıyla yüzde 151, yüzde 138 ve yüzde 81 olmuştur. Bu büyüme performansı bütün dönemlerde dünya ekonomisindeki büyümenin üzerinde olmakla beraber özellikle Çin, Kore, Hindistan ve Endonezya'nın gerisinde kalmıştır.

GSYH büyümelerine karşılaştırmalı olarak baktığımızda, 1960-1980 döneminde gelişmekte olan ülke ekonomilerinin yanında gelişmiş ülke ekonomileri de yüksek büyüme göstermiştir. Bu dönemde en hızlı büyüyen ülkeler sıralamasında Türkiye dokuzuncu olmuştur. 1980-2000 döneminde ise gelişmiş ülkelerin ekonomik büyümelerinin önceki döneme göre yavaşladığı, ama gelişmekte olan bazı ülkelerin yüksek büyümeye devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde, Çin, Kore, Hindistan ve Endonezya yüksek büyüme gösterirken, Türkiye'de yıllık ortalama yüzde 4.4'lük büyüme ile en hızlı büyüyen beşinci ekonomi olmuştur.

Son on beş yıllık dönemde ise, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümleri yavaşlamıştır. Bu yavaşlama özellikle 2009 küresel finans krizi sonrası daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, Türkiye ekonomisi hem 2001'de ve 2009'da ciddi daralma yaşamıştır. Bununla beraber 2000-2015 yılları için, yıllık ortalama büyümesi yüzde 4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1: 20 Büyük Ülkenin GSYH Değerleri ve Ekonomik Büyüme

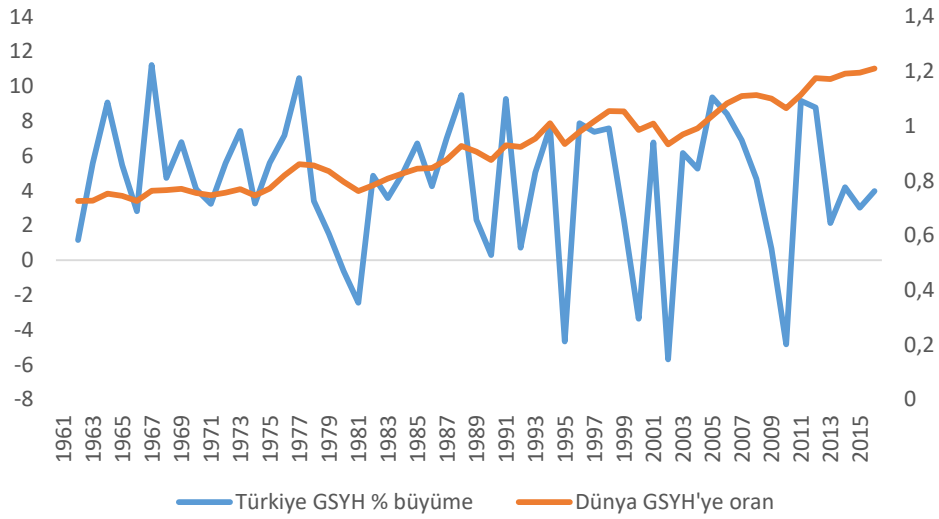
	1960	1980	2000	2015	Yüzde Değişim		
					1980-1960	2000-1980	2015-2000
ABD	3078.07	6529.17	12713.06	16597.45	112.12	94.71	30.55
Çin	127.94	341.36	2237.08	8909.48	166.82	555.34	298.26
Japonya	796.21	2976.67	5348.93	5986.14	273.85	79.69	11.91
Almanya	978.83	2040.67	3124.09	3696.83	108.48	53.09	18.33
Fransa	608.21	1492.20	2346.62	2774.81	145.34	57.26	18.25
İngiltere	726.72	1227.35	2075.95	2682.89	68.89	69.14	29.24
Brezilya	246.66	1007.71	1534.64	2319.42	308.55	52.29	51.14
Hindistan	138.24	274.67	811.55	2295.15	98.68	195.46	182.81
İtalya	545.59	1379.90	2060.33	2058.11	152.92	49.31	-0.11
Kanada	316.34	781.29	1342.69	1792.61	146.98	71.86	33.51
Rusya			951.56	1616.15			69.84
İspanya	224.16	653.91	1149.56	1419.82	191.71	75.80	23.51
Avustralya	198.34	437.63	846.11	1301.02	120.64	93.34	53.77
Kore	27.58	149.09	710.03	1266.58	440.64	376.23	78.38
Meksika	140.72	517.95	880.87	1208.01	268.06	70.07	37.14
Endonezya	50.69	161.62	453.41	987.51	218.83	180.55	117.80
Türkiye	83.62	210.23	500.18	906.44	151.41	137.91	81.22
Hollanda	187.87	425.59	734.74	868.31	126.54	72.64	18.18
Suudi Arabistan		261.89	320.45	672.21		22.36	109.77
İsviçre		344.39	483.40	625.93		40.36	29.48
Dünya	11168.14	27603.82	49606.90	74888.84	147.17	79.71	50.96

Kaynak: Dünya Bankası. Veriler 2010 ABD Doları fiyatlarına göre raporlanmıştır.

Grafik-1’de 1961-2015 yılları arasında, Türkiye ekonomisinin yıllık büyümesi ile beraber Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisine oranı gösterilmiştir. 54 yıllık süreçte, Türkiye ekonomisi 1980 darbe yılında, 1994-1998, 2001 ve 2009 yıllarında belirgin olarak küçülmüştür. Bunun yanında, istikrarlı bir büyüme de yakalayamamış, kısa süren büyüme dönemleri keskin daralmalarla sonlanmıştır. 1961-1975 yılları arasında büyüme görünümü daha yüksek ve nispeten istikrarlı olmuştur. Fakat 80’li yılların sonundan başlamak üzere 2000’li yılların başına kadar, Türkiye ekonomik büyümesi istikrarsız ve kırılmalı bir seyir izlemiş, yüksek büyüme yıllarının hemen ardından ciddi daralmalar yaşanmıştır. 2002 yılından itibaren görülen toparlanma, yapısal reformlarla beraber ekonomideki atıl kapasitenin hayata geçirilmesi neticesinde gerçekleşmiştir. 2002-2008 döneminde ülke ekonomisi yıllık ortalama yüzde 5.9 oranında büyüme kaydetmiştir. Bununla beraber, 2009 küresel finans krizi sonrası daralan ülke ekonomisi, 2010-2011 yıllarında yüksek büyüme kaydetmiş olsa da son beş yıllık süreçte ekonomik büyüme küresel ekonomi ile paralel biçimde önemli ölçüde ivme kaybetmiştir.

Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi içerisindeki payı 1960 yılında yüzde 0.73 iken, zaman içerisinde artarak 2015 yılında yüzde 1.21 seviyesine çıkmıştır. Bu artış, Türkiye ekonomisinin 1960-2015 döneminde dünya ekonomisinin ortalama büyümesinden daha yüksek düzeyde büyüdüğüne işaret etmektedir. Bununla beraber, Türkiye ekonomisinin daralma yaşadığı yıllarda, dünya ekonomisi içerisindeki payı da düşüş göstermiştir. Belirgin düşüşler 1970'lerin sonları, 1998-2001 dönemi ile 2009 yılında gerçekleşmiştir. Özellikle 1980 sonrası dönemde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere göre daha yüksek büyüme kaydetmeleri nedeniyle, dünya ekonomisi içinde gelişmekte olan ülkelerin payı zaman içerisinde artmıştır.

Grafik 1: Türkiye GSYH Büyümesi ve Dünya GSYH'si İçerisindeki Payı

Kaynak: Dünya Bankası

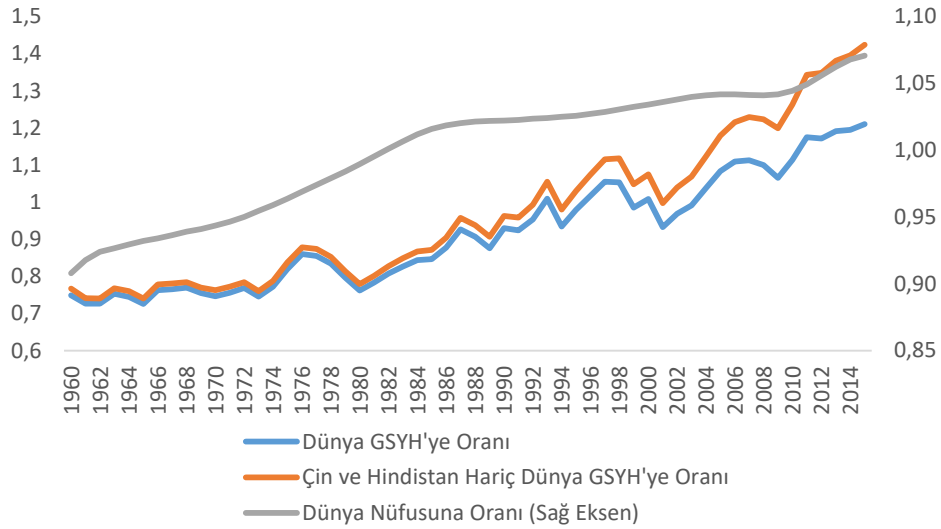
3. Büyüme Nüfus İlişkisi

Dünyadaki ekonomik büyümenin kayda değer bir kısmı nüfus artışından kaynaklanmaktadır, dolayısıyla bir ekonominin hızlı büyümesi ülkedeki insanların hayat standartlarında bir değişim anlamına gelmeyebilir. Bu sebeple Grafik-2'de Türkiye'ye ait GSYH'nin dünya GSYH'ye oranı ile beraber, Türkiye nüfusunun dünya nüfusuna oranı gösterilmiştir. Bu grafikte, ek olarak dünya ekonomisinin son 30 yıllık süreçte çok hızlı büyüyen ve nüfus olarak da dünyanın en kalabalık iki ekonomisi olan Çin ve Hindistan dışında kalan dünya ekonomisi içerisinde Türkiye'nin payı da çizilmiştir. 1980'li yılların ortalarına kadar, Çin ve Hindistan ekonomik büyümeleri dünya ortalaması ile benzer olduğundan, Türkiye ekonomisinin payı her iki durumda belirgin bir farklılık göstermemiştir. Fakat 1980'li yılların ortalarından itibaren bu iki ülkenin çok hızlı büyümesinden dolayı, bu ülkeler çıkarılarak dikkate alınan dünya ekonomisi içerisinde Türkiye'nin payı 1960'daki yüzde 0.75'lik düzeyinden ciddi bir artış göstermiş ve 2015 yılı itibarıyla yüzde 1.42 düzeyine kadar çıkmıştır.

Grafiğin sağ ekseninde ise Türkiye nüfusunun dünya nüfusuna oranı gösterilmiştir. 1960 yılında Türkiye'nin nüfusu dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 0.95'ini oluştururken bu oran 2015 yılı itibarıyla yüzde 1.1'e yaklaşmıştır. Nüfus oranının bu yıllar içindeki gelişimini üç ayrı döneme ayırmak mümkündür. İlki, 1980'li yılların ortalarına kadar devam eden dönemde, dünya nüfusu içerisindeki oranın hızlı olarak arttığı dönemdir. İkincisi ise 1980'li yılların ortalarından itibaren 2000'li yılların ortalarına kadar devam eden ve bu orandaki artış hızının yavaşladığı dönemdir. Sonuncusu ise, 2010'lu yıllarda nüfus oranı artışında gözlenen hızlanmadır.

Nüfus gelişmeleri ekonomik büyüklükle beraber değerlendirildiğinde Türkiye'deki hayat standardının 1960 yılında dünya ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Öte yandan geride kalan 55 yıl içinde nüfus oranındaki artışın sınırlı olduğu bununla beraber ekonomik büyümenin daha belirgin olduğu gözlenmektedir. 2015 yılı itibarıyla Türkiye'nin dünya ekonomisine katkısı nüfusunun dünya nüfusuna oranından daha fazladır. Bu durumu aşağıda kişi başına milli gelirin gelişimi üzerinden daha detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

Grafik 2:Türkiye Ekonomisi ve Nüfusunun Dünyadaki Payı

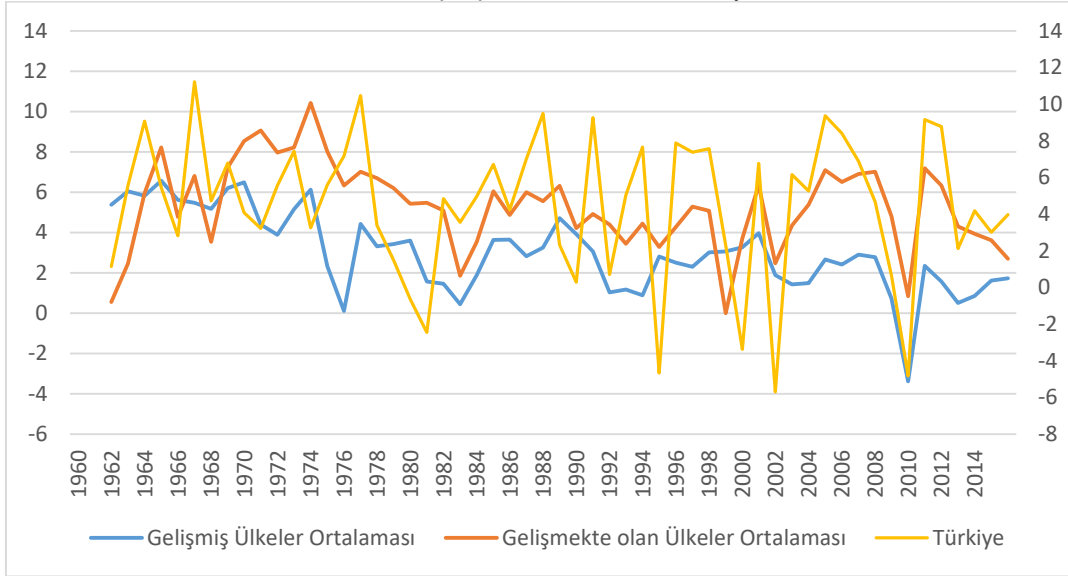

Kaynak: Dünya Bankası

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler (GOÜ)¹ ayrımında ortalama büyüme değerleri ile Türkiye'nin ekonomik büyümesini 1960-2015 yılları içerisinde gösteren Grafik-3'te gösterildiği üzere, GOÜ ortalama büyümesi bu dönem için gelişmiş ülkelere göre daha yüksek gerçekleşmiştir. Bununla beraber, büyümelerdeki dalgalanmalar benzer şekilde hareket etmiştir. Türkiye ekonomik büyümesi de genel olarak benzer ekonomik döngüler göstermesine ek olarak yurtdışı gelişmelerden kaynaklı olarak daha fazla ve sert iniş çıkışlar yaşamıştır.

¹ Gelişmiş ülkeler ABD, Almanya, Avustralya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada ve Kore'yi kapsarken; gelişmekte olan ülkeler grubu ise Brezilya, Çin, Endonezya, Hindistan, , Meksika, Rusya, Suudi Arabistan ve Türkiye'yi kapsamaktadır.

Grafik 3:Gelişmişlik Durumuna Göre Büyüme

Kaynak: Dünya Bankası

4. Kişi Başı GSYH

Ülkelerin ekonomik büyüklüklerinde kullanılan diğer önemli bir gösterge ise bir ülkede kişi başına düşen GSYH miktarıdır. Kişi başı GSYH, nüfus büyüklüğünden arındırıldığından dolayı ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri için kullanılan referans bir ölçüttür. Mesela, Tablo-1'de Çin dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olarak öne çıkarken, Almanya, Japonya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin önüne geçmiştir. Çin ekonomisinin bu derece büyük olmasının önemli bir sebebi nüfusunun diğer gelişmiş ülkelere göre çok fazla olmasıdır. GSYH'yi ülke nüfusuna bölüp kişi başına düşen GSYH hesaplandığında ise Çin çok arka sıralara gerilemektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin kişi başına milli gelirindeki gelişimi çeşitli zamanlar için diğer ülkelerle kıyaslayarak inceleyeceğiz.

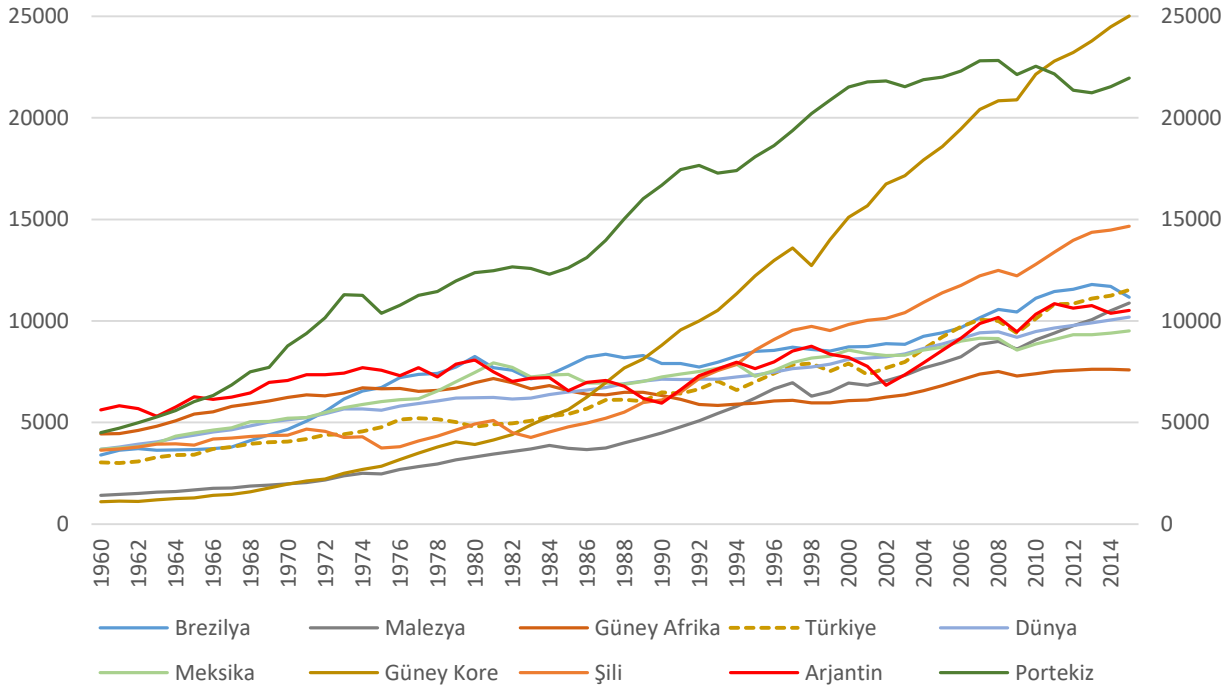
Grafik-4'te ülkelerin 1960 yılından itibaren kişi başı GSYH gelişimleri gösterilmiştir. Buradan çıkarılacak ilk sonuç, 1960 yılı itibarıyla ülkelerin GYSH değerlerinin birbirine oldukça yakın olduğudur. 2010 yılı fiyatlarına göre Türkiye'nin 1960 yılındaki kişi başı GSYH'si 3000 ABD doları civarındadır. Bugün gelişmiş ülke statüsünde olan Güney Kore'nin 1960 kişi başı GYSH'si ise 1100 ABD dolarıdır. Portekiz 1960 itibarıyla Arjantin'den daha fakir bir ülkedir. Bu grafikten çıkarılacak bir diğer sonuç hızları farklı olmakla beraber Türkiye dâhil bütün ülkeler zaman içinde kişi başı değer açısından ekonomik büyüme yaşamıştır. Özellikle 1960'lı yılların başında bugün gelişmiş ülke sınıfında gruplanan ülkeler kişi başı GSYH açısından önemli bir sıçrama yaşamıştır. Portekiz ve Kore üzerinden gösterdiğimiz bu gruba İspanya, İtalya ve Yunanistan da dâhil edilebilir. 1960-1980 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerin büyüme performansının daha çok nüfus artışı üzerinden gerçekleştiğini anlıyoruz. Bu dönemde gelişmiş ülkelere benzer bir büyüme performansı sergileyen düşük gelirli ülkeler arasında en göze çarpan

örnek Malezya'dır; 1960 yılında Malezya'nın kişi başı GYSH'si 1400 ABD doları civarındadır. Malezya'da kişi başı GSYH 1960-1980 yılları arasında yüzde 85 oranında büyümüşken Türkiye'nin aynı dönemdeki kişi başı GSYH büyümesi yüzde 45 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran Portekiz, İspanya, İtalya gibi birçok gelişmiş ülkenin dahi gerisinde kalmıştır.

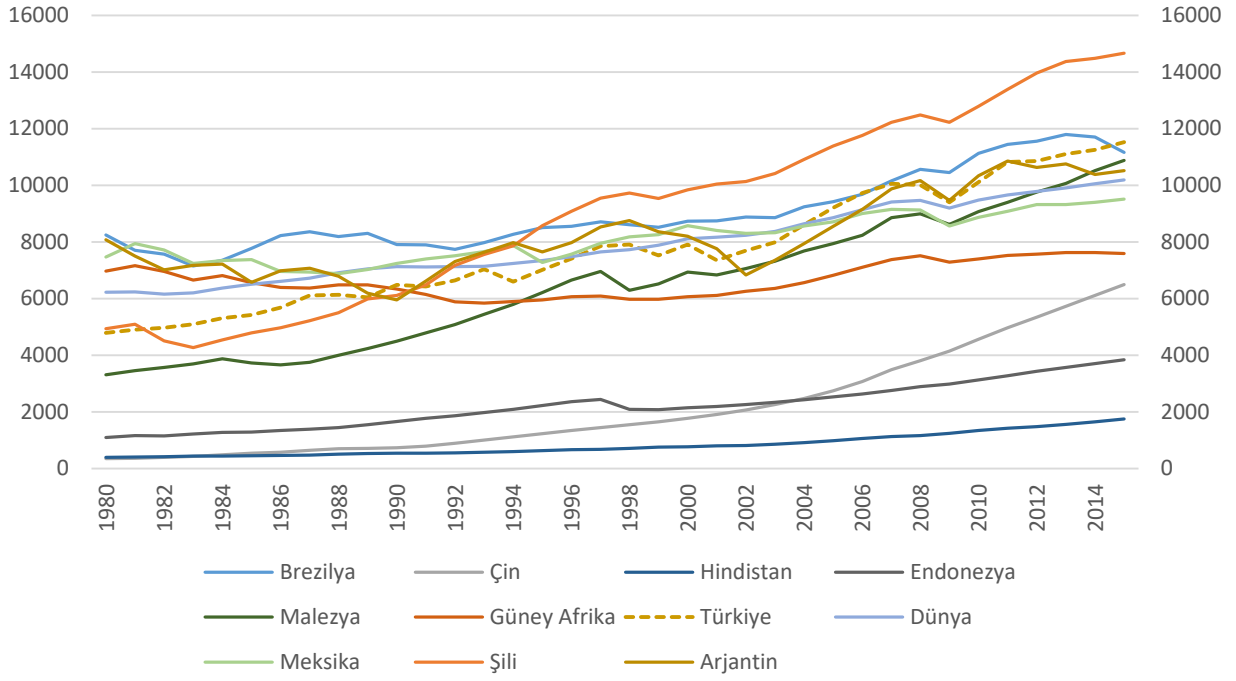
1980'den itibaren Türkiye ve benzeri gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızı yavaşlamakta ve kişi başına GSYH artışı daha önemli olmaktadır. Bu dönemde Şili'de kişi başı GSYH hızla artmış ve 2015'e geldiğimizde diğer ülkelerden farklılaşmıştır. Kişi başına GSYH'si diğer ülkelere nazaran düşük olan Çin, Hindistan, Endonezya gibi ülkeler de bu dönemde hızlı bir büyüme sürecine girmişlerdir. Diğer taraftan, Arjantin ve Güney Afrika gibi ülkeler bu dönemde zayıf büyüme performansı göstermişlerdir. Türkiye'nin 1980-2000 yılları arasında toplam kişi başı GSYH büyümesi yüzde 50 olmuştur. Bu oran benzer kişi başı GSYH'ye sahip ülkeler arasında yüksek bir seviyede olmakla beraber Çin, Endonezya, Malezya gibi ülkelerin gerisindedir.

2000'den itibaren ise gelişmiş ülkelerde büyüme hızı iyice yavaşlarken; Çin, Hindistan, Endonezya gibi hızlı büyüyen ülkelerin yanına Polonya, Peru, Tayland gibi ülkeler eklenmiştir. Türkiye bu dönemde de diğer dönemlere benzer bir büyüme performansı sergilemiş ve 2015 yılına geldiğimizde kişi başı GYSH'si 11000 ABD doları seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 4: Kişi Başına Düşen GSYH (1960-2015)

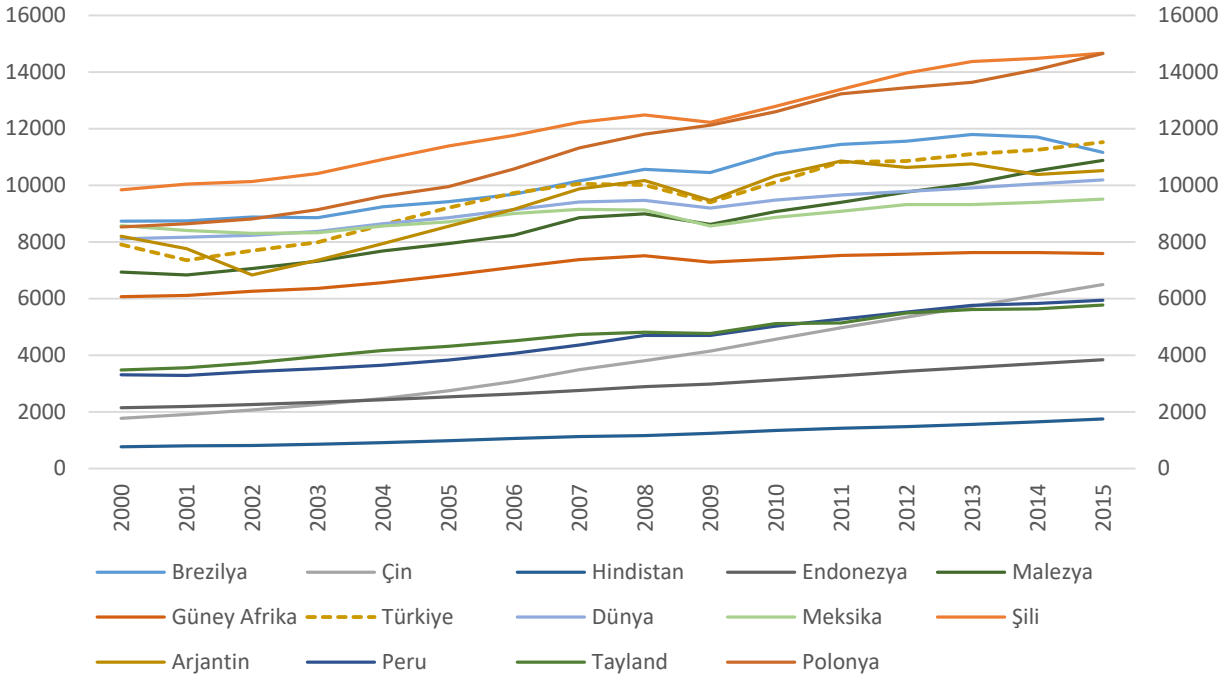

Grafik 5: Kişi Başına Düşen GSYH (1980-2015)

Kaynak: Dünya Bankası

Grafik 6: Kişi Başına Düşen GSYH (2000-2015)

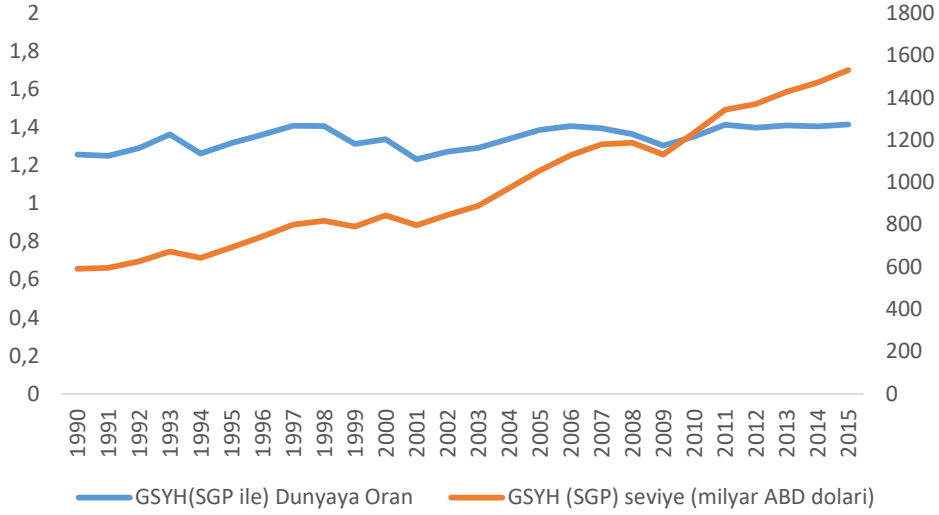
Kaynak: Dünya Bankası

5. Satın alma Gücü Paritesine Göre GSYH

Aynı ürünün fiyatı ülkeler arasında fark gösterdiğinden dolayı, satın alma gücü paritesine göre GSYH ekonomik büyüme için önemli bir gösterge olarak öne çıkmaktadır. Satın alma gücü paritesi, ülkeler arasındaki fiyat farkını ortadan kaldıran para birimi dönüştürme oranıdır. Örnek olarak, bir litre suyun fiyatı Türkiye’de 1 TL (yaklaşık 0.30 dolar) iken ABD’de 2 dolar olduğunu düşünürsek, GSYH hesaplamasında bir litre su Türkiye GSYH’ye katkısı 0.30 dolar olarak hesaplanırken aynı suyun ABD GSYH’ye katkısı 2 dolar olarak hesaplanır. Tamamen fiyatlardan kaynaklanan, ürünün kendisi veya kalitesiyle ilgili olmayan bu farklılığı ortadan kaldırmak için GSYH hesaplanırken satın alma paritesine göre de hesaplanmaktadır.

Grafik-7’te gösterilen satın alma gücü paritesine göre Türkiye GSYH’si eğilim olarak her ne kadar reel GSYH ile benzerlik gösterse de düzey olarak daha yüksektir. Bu durum yukarıda anlatıldığı gibi hayat pahalılığı ile alakalı bir durumdur, gelişmekte olan ülkelerin satın alma gücüne göre GSYH değerleri daha yüksek çıkmaktadır. Mesela, nominal değerlere göre dünya sıralamasında daha geride olan İran’ın ekonomik büyüklüğü, 2015 yılı için satın alma gücü paritesine göre Türkiye’den sonra 18. sıradadır. Tablo-1’de 2015 yılı için Türkiye için reel GSYH 906 milyar ABD doları olarak hesaplanırken, satın alma gücü paritesine göre ise 1.6 trilyon ABD dolarına yaklaştığı Grafik-7’de görülmektedir. Bu şekilde hesaplanan GSYH’nin dünya ekonomisi içerisindeki payı ise 1990-2015 dönemi için dalgalanmalar gösterse de belirgin bir artış kaydetmemiştir.

Grafik 7: Satın alma Gücü Paritesine Göre GSYH ve Dünya İçerisindeki Payı

Kaynak: Dünya Bankası

6. Değerlendirme

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ülkelerin ekonomik refahını yorumlamak için kullanılan en önemli ölçütlerden biridir. Bu notta Türkiye'nin GSYH gelişimi 1960 yılından itibaren diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Türkiye'deki ekonomik büyüme hem toplam GSYH hem de kişi başına GSYH değerleri için 1960-80, 1980-2000 ve 2000-2015 olmak üzere üç dönemde ele alınmıştır. Türkiye'nin toplam GSYH büyümesi nüfus artışının da ilave etkisiyle tüm dönemlerde dünya ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Öte yandan diğer gelişmekte olan ülkelere kıyasla bu büyüme performansı orta seviyededir.

Kişi başı GSYH gelişmelerine baktığımızda Türkiye'nin ekonomik büyümesi 1980'lerden itibaren hızlı bir artış yaşamış özellikle Çin ve Hindistan gibi düşük gelirli ülkeleri dışladığımızda gelişmekte olan ülkeler içinde ilk sıralarda yer almıştır. Kişi başı GSYH büyümesinde başı çeken Çin, Hindistan ve Endonezya gibi düşük gelirli ülkelerin yanında 2000'li yıllara kadar Kore, 1980'den itibaren Şili ve 2000'lerden itibaren Polonya'nın performansı göze çarpmaktadır. Öte yandan, çeşitli ara dönemlerde gerçekleşen hızlı büyümeler yaşansa da 1960-2015 yılları içinde Türkiye'deki kişi başı GYSH'nin ortalama büyüme hızında kaydedeğer bir değişiklik yaşanmamıştır.

Bütün bu gelişmeler neticesinde Türkiye'nin toplam GSYH'si 2015 yılında 900 milyar ABD Doları'na ulaşmış, kişi başı GYSH ise 11.000 ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisi bu değerlerle 2015 yılı içinde dünyadaki en büyük 17. ekonomi olmuştur. 80 milyona ulaşmış nüfusuyla dünyanın yaklaşık yüzde 1'ini oluşturan Türkiye, dünya ekonomisine yüzde 1.2 oranında katkıda bulunmaktadır.